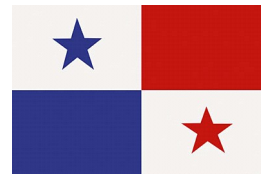

Souhrnná teritoriální informace:

Panama (vč. volné zóny)

Zastupitelský úřad 4. 6. 2024 19:34

Panama se odtrhla od Kolumbie v roce 1903, přičemž nezávislosti malé republiky významně dopomohly USA, které měly strategický zájem na vybudování a kontrole Panamského průplavu. Nadstandardní vztahy s USA dodnes tvoří hlavní determinantu nezávislé existence a fungování země. Panama je prezidentskou republikou, takže prezident je zároveň hlavou výkonné moci. Zákonodárným orgánem je jednokomorové Národní shromáždění.

Díky strategické poloze má země výjimečné postavení ve světové ekonomice i geopolitice. Druhá největší ekonomika Střední Ameriky těží ze své role dopravního a logistického hubu v souvislosti s provozem Panamského průplavu, mezinárodního letiště Tocumen, ale také kvůli existenci volných obchodních zón. Zona Libre de Colón je dokonce druhou největší na světě. V Panamě se proto koncentrují služby námořní dopravy, vyhledávaná je ale také pro realizaci finančních, obchodních či realitních aktivit. Často slouží jako distribuční centrum pro celý latinskoamerický region a stává se také atraktivní destinací pro zelené investice. Postupně pracuje na zbavení se „nálepk“ daňového ráje.

Panamské hospodářství v posledních dvaceti letech zaznamenalo rychlejší růst než jiné země latinskoamerického regionu. Pokles mezinárodního obchodu v době pandemie COVID-19 sice tuto otevřenou ekonomiku silně zasáhl, od roku 2021 však HDP opět nadprůměrně roste. Za pozitivními výsledky stálo jak oživení mezinárodního obchodu, tak příznivý vývoj v sektoru dopravy, logistiky i finančních služeb. Nová vláda prezidenta Mulina, který byl zvolen na počátku května, však bude muset čelit výzvě v podobě zpomalujícího se hospodářského růstu či konsolidace veřejných financí. Na ty negativně dopadá řada faktorů, včetně sucha a s ním souvisejícího omezení provozu Panamského průplavu, krize důchodového systému či uzavření měděného dolu Cobre Panamá. Dosavadní příznivé ekonomické ukazatele se navíc dlouhodobě nepromítají do vzniku formálních a náležitě ohodnocených pracovních míst. Přetrvávající sociální nerovnosti, korupce, narůstající migrace a kriminalita mohou být rozbuškou pro další protesty a občanské nepokoje. Vývoj v zemi ovlivňuje také stav americké ekonomiky, se kterou je ta panamská těsně provázána díky bilaterální dohodě o volném obchodu a přes americký dolar, který v zemi funguje jako paralelní měna.

Tato Souhrnná teritoriální informace je zpracovávána pro zemi, která je tzv. přiakreditovaná. Informace je poskytována ve zkráceném rozsahu.

Základní údaje	
Hlavní město	Ciudad de Panamá
Počet obyvatel	4,41 mil.
Jazyk	španělština
Náboženství	katolické (70 %)
Státní zřízení	prezidentská republika
Hlava státu	Laurentino Cortizo
Hlava vlády	Laurentino Cortizo
Název měny	panamský balboa (PAB); americký dolar (USD)
Cestování	
Časový posun	-6 hodin (v létě -7)
Kontakty ZÚ	
Velvyslanec	Mgr. Vladimír Eisenbruk
Ekonomický úsek	Mgr. Ing. Bohdan Malaniuk
Konzulární úsek	Ing. Adam Lorenc
CzechTrade	Ing. Michaela Klačková
Czechinvest	ne
Ekonomika	
2023	
Nominální HDP (mld. USD)	86,472
Hospodářský růst (%)	7,3
Inflace (%)	1,49
Nezaměstnanost (%)	7,00

Kapitoly a podkapitoly:

1 Základní informace o teritoriu

- 1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi
- 1.2 Zahraniční politika země
- 1.3 Obyvatelstvo

2 Ekonomika

- 2.1 Základní údaje
- 2.2 Veřejné finance a státní rozpočet
- 2.3 Bankovní systém
- 2.4 Daňový systém

3 Obchod a investice

- 3.1 Obchodní vztahy
- 3.2 Přímé zahraniční investice
- 3.3 FTA a smlouvy
- 3.4 Rozvojová spolupráce
- 3.5 Perspektivní obory (MOP)

4 Kultura obchodního jednání

- 4.1 Úvod
- 4.2 Oslovení
- 4.3 Obchodní schůzka
- 4.4 Komunikace
- 4.5 Doporučení
- 4.6 Státní svátky

5 Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu

- 5.1 Vstup na trh
- 5.2 Formy a podmínky působení na trhu
- 5.3 Marketing a komunikace
- 5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví
- 5.5 Trh veřejných zakázek
- 5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů
- 5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria
- 5.8 Zaměstnávání občanů z ČR
- 5.9 Veletrhy a akce

6 Kontakty

- 6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu
- 6.2 Praktická telefonní čísla (záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.)
- 6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty

1 Základní informace o teritoriu

Podkapitoly:

[1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi](#)

[1.2 Zahraniční politika země](#)

[1.3 Obyvatelstvo](#)

1.1 Systém vládnutí a politické tendence v zemi

Panama je prezidentská republika, kde prezident reprezentuje zemi navenek a je zároveň hlavou exekutivy. Je volen na funkční období 5 let prostřednictvím přímé volby. Zákonodárná moc je v rukou jednokomorového Národního shromáždění, které má 71 členů.

Na začátku května 2024 zvítězil v prezidentských volbách José Raúl Mulino ze strany Realizando Metas. Konzervativní politik a právník, bývalý ministr bezpečnosti za vlády populárního ex-prezidenta Ricarda Martinelliho, se do klání zapojil poté, co byl Martinelli v únoru 2024 jako první bývalá panamská hlava státu pravomocně odsouzen. Za korupci si bude muset odpykat více než 10 let ve vězení, byla mu udělena také finanční pokuta. Mulino jako kandidát Martinelliho má přitom silnou legitimitu, jelikož dosáhl téměř 35 % hlasů při vysoké volební účasti zhruba 77 %. Zvoleni byli také noví poslanci Národního shromáždění. Žádná politická strana přitom nemá v zákonodárném orgánu většinu. Posílili především nezávislí kandidáti, kteří získali 21 křesel.

Nová administrativa vystřídá v červenci 2024 vládu nepopulárního prezidenta Laurentina Cortiza ze středo-levé strany Partido Revolucionario Democrático. Omezení v době COVID-19 tvrdě zasáhla do fungování ekonomiky a krize vedla také k nárůstu korupce, klientelismu a nerovného rozdělení příjmů. V roce 2023 patřila Panama mezi patnáct zemí s nejvyšším GINI koeficientem na světě. Kvůli rostoucím životním nákladům vypukly v červenci 2022 v historicky stabilní zemi celonárodní stávky a blokády silnic. I když se vládě podařilo pomocí dočasného zmrazení cen základních potravin a paliv dostat situaci částečně pod kontrolu, napětí ve společnosti přetrvávalo. Další protesty a blokády paralyzovaly zemi hned v říjnu 2023. Jejich spouštěčem bylo schválení zákona prodlužujícího těžební licenci kanadské firmy First Quantum Minerals (FQM) v měděném dole Cobre Panama. Přestože obchodní podmínky nového kontraktu byly pro Panamu objektivně výhodnější než ty původní, občany vyhnal do ulic způsob projednávání licence a potenciální ekologické dopady pokračující těžby. Zákon byl nakonec Nejvyšším soudem zrušen a důl má být postupně uzavřen. Není však jisté, zda nedojde k dohodě mezi novou vládou a FQM, nebo zda kanadská společnost nepožádá o mezinárodní arbitráž.

Hlavním úkolem nového prezidenta tak bude především obnovení důvěry občanů, kteří požadují hlubokou změnu institucionálního systému. Očekává se, že Mulino bude pokračovat v protržně orientovaných politikách, otevřenosti vůči zahraničním investicím a velkých infrastrukturních projektech zahájených za Cortizovy vlády. Jedná se zejména o výstavbu linky 3 Panama Metro či čtvrtého mostu přes Panamský kanál. Plánuje se také výstavba nové přehrady, která by průplav zásobovala vodou. V důsledku klimatických změn se totiž země v roce 2023 potýkala s výrazným suchem, které omezilo provoz průplavu, a tedy zvýšilo náklady na přepravu zboží. Velká část zásobování musela být odkloněna po pozemních trasách. Dalším problémem je vysoký počet nelegálních migrantů přicházejících z oblasti Dariénské úžiny, kteří čelí nejen přírodním rizikům, ale také loupežím, znásilněním a obchodování s lidmi ze strany zločineckých skupin. Nastupující prezident proto ohlásil, že tuto hranici s Kolumbií uzavře a migranty bude repatriovat.

1.2 Zahraniční politika země

Konstantou panamské zahraniční politiky jsou nadstandardní vztahy s USA, které zůstávají největším obchodním partnerem země. V poslední době je posilována spolupráce i v oblasti boje proti obchodu s drogami a nelegální migrace. Na druhou stranu realita zvyšujících se obchodních toků nutí Panamu opatrně rozvíjet i vztahy s Čínou. Případná eskalace obchodního napětí mezi Čínou a USA může zemi dostat do nepříjemné pozice mezi dvěma mlýnskými kameny. Americký prezident Biden přitom prosazuje konstruktivnější vztahy s Panamou i celým regionem než jeho předchůdce Donald Trump. Prezident Cortizo byl zároveň v průběhu své vlády ve vztazích s Čínou opatrnější než byla předchozí Varelova administrativa, která v roce 2017 uznala Čínu a přerušila diplomatické styky s Tchaj-wanem. Nepředpokládá se, že by nová panamská administrativa měnila základní kurz zahraniční politiky. I Cortizův nástupce se tak bude nejspíš nadále držet vícestranné zahraniční politiky Panamy.

Panama se vyznačuje svou neutralitou a schopností vést dialog s různými aktéry v regionu. V kontextu ruské invaze na Ukrajinu vláda opakovaně uvedla, že Panamský průplav zůstane neutrální, jak stanovuje smlouva mezi USA a Panamou z roku 1977. Prezident Cortizo se zdržel otevřené kritiky ruského vůdce Vladimíra Putina, jeho vláda však podpořila rezoluce OSN odsuzující invazi. Země je členem tzv. Lidské skupiny zemí, které se aktivně zasazují o to, aby došlo ve Venezuele k obnovení demokracie. Diplomatie vztahy mezi Kolumbií a Panamou jsou aktuálně napjaté, masivní migrační krize však nutí obě země k větší spolupráci. Země se také snaží hrát prominentní roli v globálních environmentálních otázkách.

Vztahy s EU dlouhodobě kalí neuspokojivé pokroky země ve vztahu k daňovým únikům a praní špinavých peněz. V březnu 2024 Evropská komise po čtyřech letech vyřadila Panamu ze svého černého seznamu zemí, které jsou považovány za vysoce rizikové s ohledem na praní špinavých peněz a financování terorismu. Panama však zůstává na seznamu jurisdikcí nedostatečně spolupracujících v daňové oblasti (tzv. daňové ráje).

1.3 Obyvatelstvo

Nejsilněji zastoupenou skupinou v zemi jsou běloši a mestici se 70 %, následují černoši a mulati s 15 %, obyvatelstvo asijského původu má 9% podíl a konečně domorodé indiánské obyvatelstvo tvoří 6 % populace. Etnický původ panamského obyvatelstva je jeden z nejpestřejších na světě - od národů Latinské Ameriky, přes Evropany a Američany po Číňany a Indy. Počet obyvatel zaznamenal raketový nárůst v druhé polovině 20. století. Momentálně je porodnost relativně stabilizovaná a mírný růst jde na vrub imigraci z okolních zemí. Dominantním náboženstvím je tradičně katolictví, nicméně vzhledem k pestrému etnickému složení jsou v zemi přítomné snad všechny myslitelné světové víry.

2 Ekonomika

Podkapitoly:

[2.1 Základní údaje](#)

[2.2 Veřejné finance a státní rozpočet](#)

[2.3 Bankovní systém](#)

[2.4 Daňový systém](#)

2.1 Základní údaje

Přes relativně malý počet obyvatel (4,41 mil.) je panamská ekonomika druhá největší ve Střední Americe a má jedno z nejvyšších HDP na obyvatele v rámci širšího regionu Latinské Ameriky. Panama zaujímá jedinečné postavení ve světové ekonomice a geopolitice díky Panamskému průplavu. Na severo-jihní ose plní země roli logistického hubu mezi Severní a Jižní Amerikou a ještě významnější roli hraje jako strategická námořní dopravní tepna propojující Karibik a Pacifik. Sucho posledních měsíců však ohrožuje provoz průplavu a s ním spojené výnosy, které se na státních příjmech podílejí přibližně 23 %. V Panamě se koncentruje široká paleta služeb námořní dopravy a dále pak služby finanční, obchodní či realitní. Kromě toho existuje v zemi rozvinutá infrastruktura cestovního ruchu. Ve struktuře panamské ekonomiky má sektor služeb dominantní podíl a tvoří téměř 70 % HDP. Prominentní roli v hospodářství země hraje také zvláštní ekonomická zóna Colón – největší zóna volného obchodu amerického kontinentu a druhá největší na světě. Velké dopady na hospodářství má rozhodnutí o uzavření dolu Cobre Panama. Země byla 14. největším producentem mědi na světě. Tento kov, zásadní pro energetickou tranzici, tvořil zhruba 75 % exportů země a na HDP se podílel 5 %. Významnou roli hraje vývoj americké ekonomiky, se kterou je ta panamská těsně provázaná díky bilaterální dohodě o volném obchodu a přes americký dolar, který je v zemi používán souběžně s národní měnou balboas.

Panama byla v posledních dvou dekadách nejrychleji rostoucí ekonomikou Latinské Ameriky. Díky svému ojedinělému postavení v rámci mezinárodního obchodu však byla neúměrně zasažena silným hospodářským poklesem způsobeným pandemií COVID-19. I přes rychlé zotavení ekonomiky se dynamika růstu nyní zpomaluje. V roce 2023 ještě HDP vzrostlo o 7,3 %, nicméně v období leden až září daného roku se zvýšilo o téměř 9 %. Nižší výsledek na konci roku byl způsoben zejména protesty a blokádami silnic v souvislosti s prodloužením licence na správu měděného dolu, které ochromily zásobování, řadu služeb i klíčový sektor cestovního ruchu. Výrazné snížení tempa růstu se očekává v roce 2024, podle některých odhadů poroste HDP o méně než 3 %. Míra nezaměstnanosti poklesla v roce 2023 na 7 % a je tak relativně nízká. Stále však nedosahuje úrovně kolem 6 % před pandemií. Téměř polovina pracujících se navíc pohybuje v neformální ekonomice. Hospodářská situace v zemi bude v nadcházejícím období záviset na vývoji mezinárodního obchodu, včetně cen potravin a paliv, klimatických faktorech, osudu zavřeného dolu Cobre Panama i politice nové vlády prezidenta Mulina. Mezi jeho proklamované priority patří obnovení hospodářského růstu, tvorba pracovních míst a řešení komplikované situace Fondu sociálního zabezpečení, kterému v roce 2024 dojdou finanční rezervy. Země zůstává i nadále ekonomicky otevřená, avšak nedaří se jí dosáhnout předpandemického růstu přímých zahraničních investic.

Ukazatel	2021	2022	2023	2024	2025
Růst HDP (%)	15,84	10,81	7,3	3,2	4,3
HDP/obyv. (USD/PPP)	33567,24	41370	44730	46620	48960
Inflace (%)	1,63	2,86	1,49	1,7	2,1
Nezaměstnanost (%)	15,00	9,00	7,00	6,80	6,80
Export zboží (mld. USD)	3,646	3,604	3,367	0,717	0,754
Import zboží (mld. USD)	11,558	15,19	14,527	15,034	15,775
Saldo obchodní bilance (mld. USD)	-3,478	-9,305	-5,518	-8,429	-8,872
Průmyslová produkce (% změna)	30,20	12,00	8,90	1,60	4,00
Populace (mil.)	4,35	4,41	4,47	4,53	4,59
Konkurenceschopnost	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Exportní riziko OECD	4/7	4/7	4/7	4/7	N/A

Zdroj: EIU, OECD, IMD

2.2 Veřejné finance a státní rozpočet

Panama se potýká s velkým zadlužením a fiskálními problémy. I přes vyšší tlak na veřejné výdaje v předvolebním období se vládě podařilo snížit veřejný dluh v roce 2023 na 57,1 % HDP oproti 60,2 % HDP v předchozím roce. V roce 2024 by se však měl podle odhadů opět o něco zvýšit, zejména pokud se nová vláda nezaměří na rozšíření daňové základny a efektivnější výběr daní. Obdobně došlo k poklesu fiskálního deficitu z 5 % HDP v roce 2022 na 2,95 % HDP v roce 2023. Vláda se zavázala udržet tento deficit pod 3 % HDP i v následujících letech. Bude však nejspíš muset snížit plánované veřejné investice i celkové výdaje. Velkou zátěž představuje platba úroků z dluhů, které již dosahují výše shodné s ročními výnosy z provozu Panamského průplavu. Vývoj fiskální konsolidace ovlivní také výpadek příjmu z uzavřeného měděného dolu.

Veřejné finance	2023
Saldo státního rozpočtu (% HDP)	-2,90
Veřejný dluh (% HDP)	57,10
Balance běžného účtu (mld. USD)	-2,743
Daně	2024
PO	25 %
FO	0 - 15 - 25 %
DPH	7 %

S ohledem na stav veřejných financí, ale také na události spojené s uzavřením největšího dolu v zemi snížila ratingová agentura Moody's v říjnu 2023 a Fitch v březnu 2024 hodnocení úvěrového rizika země o jeden stupeň. Agentura Standard & Poor's (S&P) na podzim roku 2023 sice své hodnocení zachovala, upravila však výhled ze stabilního na negativní. Panama i přesto těží z jednoho z nejlepších přístupů na finanční trhy v regionu, kde má dlouhodobě výhodu nízkých úrokových sazeb díky dobře fungujícímu systému dolarizace. Navíc dokázala splnit všechny závazky stanovené Finančním akčním výborem (FATF) a koncem října 2023 byla po více než 4 letech vyškrtuta ze seznamu zemí pod zvýšeným dohledem kvůli praní špinavých peněz a financování terorismu. Z obdobného seznamu odstranila Panamu v březnu 2024 i EU. Země však zůstává na černé listině daňových rájů vedené EU.

2.3 Bankovní systém

Panama City patří vedle Londýna a New Yorku mezi nejvýznamnější finanční centra na světě. Ekonomika země je plně dolarizovaná. Na domácí úrokové sazby má primární vliv měnový vývoj v USA. Používání dolaru v měnovém styku společně s výhodnými daňovými podmínkami a liberální obchodní politikou činí Panamu značně přitažlivou pro uskutečňování rozsáhlých finančních transakcí. Centrem panamského finančního systému, který přispívá do HDP cca 8 %, je tzv. Mezinárodní bankovní centrum. Díky výhodným podmínkám založilo v Panamě své regionální pobočky více než 110 zahraničních bank. Celkem 24 bank založilo pobočky přímo v Zóně volného obchodu Colón.

Banco Nacional De Panama - největší banka v zemi, vlastněná státem; je zodpovědná za dodávání amerických dolarů z americké FED; díky husté infrastruktuře a širokému portfoliu finančních produktů jde patrně o a nejvhodnější banku pro rezidenty.

Caja De Ahorros - druhá ze státních bank s dlouhou historií, dobrou kredibilitou a širokou paletou finančních produktů.

Citibank Panama - národní filiálka bankovního gigantu Citigroup, nicméně její přítomnost v zemi sahá až do doby výstavby kanálu.

2.4 Daňový systém

V únoru 2020 přidala EU Panamu na černý seznam zemí, které jsou považovány za jurisdikce nespolupracující v daňové oblasti (tzv. daňové ráje), přičemž i v únoru 2024 Evropská komise potvrdila setrvání Panamy na daném seznamu. Své rozhodnutí odůvodnila nedostatečným pokrokem panamské vlády v implementaci opatření ke zlepšení situace, ke kterým se v minulém období zavázala. Jedná se především o nedostatečnou výměnu informací a režim osvobození příjmů pocházejících ze zahraničí. Stejně hodnocení daňové politiky a opatření proti praní špinavých peněz v Panamě pochází od OECD. Panama potvrdila svůj závazek posílit právní stát a transparentní státní administrativu s tím, že věří, že v roce 2025 by se mohla „nálepky“ daňového ráje zbavit.

V Panamě se považují za zdanitelné pouze příjmy z obchodní činnosti na území Panamy nebo prodej produktů a služeb osobám či společnostem v zemi. Daňová sazba pro právnické osoby činí 25 %. Pokud vláda Panamy vlastní 40 % a více z kapitálu podniku, je tento povinen hradit 30 %. Výpočet daní je standardní (násobek čistého zdanitelného příjmu a daňové sazby), ale pro společnosti se zdanitelným příjmem větším než 1,5 mil. USD se používá výpočet jiný. Jeho hodnotou je ta vyšší hodnota ze srovnání mezi tradičním výpočtem a násobkem zdanitelného příjmu 1,17 %. Fyzické osoby, které vydělávají méně než 11 000 USD ročně, neodvádějí daň z příjmu. Fyzické osoby s příjmy mezi 11 001 – 50 000 USD jsou zatíženy daňovou sazbou 15 % a na příjem nad 50 000 USD je uplatňována sazba 25 %. Cizinci, kteří pobývají v Panamě více než 183 dní v roce a mají příjmy, musí odvádět daně stejným způsobem jako místní obyvatelé. Standardní sazba DPH je 7 %, se speciálními sazbami 10 % na ubytování a alkohol a 15 % na tabák. Výjimky z platby DPH se vztahují na potraviny, léky, lékařské služby a ropu.

3 Obchod a investice

Podkapitoly:

[3.1 Obchodní vztahy](#)

[3.2 Přímé zahraniční investice](#)

[3.3 FTA a smlouvy](#)

[3.4 Rozvojová spolupráce](#)

[3.5 Perspektivní obory \(MOP\)](#)

3.1 Obchodní vztahy

Obchodní vztahy s ČR

V roce 2023 dosáhla vzájemná obchodní výměna mezi ČR a Panamou 0,5 mld. CZK, tedy o 50 mil. CZK méně, než v předchozím roce. Český vývoz do Panamy lehce vzrostl, naopak dovoz z Panamy poklesl. Pokud jde o zbožovou strukturu, v českém exportu převládaly turbíny na páru, stroje, díly a jiná průmyslová zařízení a dále pneumatiky. Naopak v panamském dovozu do ČR v uplynulém období jednoznačně dominovaly zemědělské a potravinářské komodity, především ovoce a alkoholické nápoje, které dohromady tvořily více než 88 % všech importů.

	2019	2020	2021	2022	2023
Import z ČR (mld. CZK)	0,15	0,20	0,12	0,18	0,19
Export do ČR (mld. CZK)	0,31	0,31	0,40	0,37	0,31
Saldo s ČR (mld. CZK)	0,16	0,11	0,28	0,19	0,13

Zdroj: ČSÚ

TOP 5 položek importu z ČR

SITC 3	Název zboží	Hodnota (mil. CZK)	Podíl z celku (%)
712	Turbíny na páru z vody a jiných látek a díly j. n.	28,04	14,91
728	Stroje, zařiz. ost. pro určitá odvětví průmyslu, díly	23,83	12,68
625	Pneumatiky pryžové a duše	20,56	10,94
665	Zboží skleněné	13,89	7,39
891	Zbraně a munice	13,44	7,15

Zdroj: ČSÚ

TOP 5 položek exportu do ČR

SITC 3	Název zboží	Hodnota (mil. CZK)	Podíl z celku (%)
057	Ovoce a ořechy (ne olejnaté) čerstvé, sušené	188,21	60,71
112	Nápoje alkoholické	85,37	27,54
071	Káva a náhražky kávové	6,21	2,00
653	Tkaniny z vláken textil. umělých (ne úzké, speciální)	1,83	0,59
841	Oděvy a prádlo pánské, chlapecké (ne pletené, háčk.)	1,02	0,33

Zdroj: ČSÚ

Obchodní vztahy s EU

EU je jedním z klíčových panamských obchodních partnerů. Velkým impulsem v růstu vzájemných obchodních vztahů byla Asociační dohoda EU – Střední Amerika, která v případě Panamy vstoupila provizorně v platnost v roce 2013. V roce 2023 exportovala EU do Panamy zboží v hodnotě rekordních 8,3 mld. EUR, což je o téměř 4,7 mld. EUR více než v předcházejícím roce. Důvodem se naopak o 0,26 mld. EUR snížil. Došlo tak k výraznému prohloubení obchodního deficitu na straně Panamy na více než 7 mld. EUR. EU vyváží do Panamy zejména výrobky chemického průmyslu, strojní zařízení a dopravní prostředky. Opačným směrem proudí také stroje a dopravní prostředky a dále zemědělské vývozy.

	2019	2020	2021	2022	2023
Import z EU (mil. EUR)	2677,77	1852,24	2305,72	3676,89	8330,94

Export do EU (mil. EUR)	805,94	818,01	1051,45	1218,77	958,66
Saldo s EU (mil. EUR)	-1871,83	-1034,23	-1254,27	-2458,11	-7372,29

Zdroj: Evropská komise

Obchodní vztahy se zeměmi mimo EU

Saldo Panamy v rámci obchodní výměny se zeměmi mimo EU bylo v roce 2023 v deficitu ve výši necelých 3 mld. EUR, tedy výrazně nižší než v předchozích letech. Zatímco vývozy země zůstaly přibližně stejné jako v roce 2022, dovozy poklesly v důsledku snížené domácí poptávky na polovinu. Nejvýznamnějším partnerem zůstávají USA, se kterými má země dlouhodobě obchodní schodek, stejně jako s Čínou, druhým největším původcem panamského importu. V roce 2024 bude hodnota panamského vývozu ovlivněna uzavřením dolu Cobre Panama.

	2019	2020	2021	2022	2023
Import ze zemí mimo EU (mil. EUR)	9195,18	5632,77	8385,43	10373,86	5106,53
Export do zemí mimo EU (mil. EUR)	585,54	762,91	2321,10	2114,93	2155,82
Saldo se zeměmi mimo EU (mil. EUR)	-8609,64	-4869,87	-6064,33	-8258,94	-2950,71

Zdroj: EIU, Eurostat

3.2 Přímé zahraniční investice

V zemi existuje úřad ProPanama, jehož hlavním cílem je podpora politik a strategií pro přilákání investic do země a propagace místních výrobků a služeb na mezinárodních trzích. Obecně se jedná o zemi přijímající druhý nejvyšší objem přímých zahraničních investic k HDP v regionu Střední Ameriky (hned po Kostarice). Hodnota PZI se však stále neblíží předpandemické úrovni, kdy země obdržela investice přesahující 4 mld. USD. V roce 2023 jejich objem dokonce poklesl o více než 30 % v meziročním srovnání a to na 2,02 mld. USD. Nedávné problémy s licenci pro měděný důl navíc odkryly řadu institucionálních slabín v procesech veřejných zakázek, což poškodilo reputaci země jako bezpečného a přívětivého prostředí pro podnikatele.

I přesto však Panama zůstává pro zahraniční investory atraktivní. Investice míří zejména do velkoobchodních a maloobchodních činností, finančních a pojišťovacích služeb. Investiční příležitosti skýtá také sektor stavebnictví, nemovitostí, distribuční sítě, rozvoj software programů a digitálních technologií. Plánuje se například výstavba pěti nových přístavů s volnými obchodními zónami. V rámci snahy o diverzifikaci ekonomiky podporuje vláda investice do průmyslové výroby, zemědělství a udržitelné energetiky, včetně zeleného vodíku. Země může dále těžit z politiky nearshoringu zaváděné USA. Příliv zahraničních investic dlouhodobě financuje deficit běžného účtu panamské platební bilance. V zemi investují zejména USA a některé země Latinské Ameriky a EU.

3.3 FTA a smlouvy

Smlouvy s EU

Panama je smluvní stranou Asociační dohody EU - Střední Amerika. Obchodní část dohody si klade za cíl vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Střední Amerikou včetně vytvoření vhodných podmínek pro růst investic a kapitálu. Obchodní ustanovení asociační dohody se začala pro Panamu provizorně aplikovat od 1. srpna 2013. Obsahují snížení cel, netarifních překážek obchodu, liberalizaci trhu se službami, ochranu zeměpisných označení (GIs), otevření trhu s veřejnými zakázkami, u TBTs (technical barriers to trade) a SPS (sanitary and phytosanitary measures). Obě strany se zavázaly plnit závazky vyplývající z dohod WTO a v některých oblastech jít nad rámec těchto dohod.

Smlouvy s ČR

- 1 Dohoda o kulturní spolupráci mezi ČSSR a Panamskou republikou (1977)
- 1 Základní dohoda o vědeckotechnické spolupráci mezi ČSSR a Panamskou republikou (1979)
- 1 Dohoda o podpoře a vzájemné ochraně investic (2000)
- 1 Dohoda o zrušení vízové povinnosti pro držitele diplomatických a služebních pasů mezi ČR a Panamou (2000)
- 1 Dohoda o zrušení vízové povinnosti (2004)
- 1 Dohoda o zabránění dvojímu zdanění (2012)

3.4 Rozvojová spolupráce

Panama není zařazena mezi prioritní země české zahraniční rozvojové spolupráce. Proto se rozvojová spolupráce vůči této zemi omezovala pouze na malé lokální projekty a poskytování stipendií ke studiu na českých vysokých školách. V roce 2017 Zastupitelský úřad ČR se sídlem v Kolumbii realizoval v Panamě malý lokální projekt zaměřený na pomoc dětem v jedné z nejchudších oblastí Panamy (oblasti Cañazas a Ľurum v provincii Veraguas). Od té doby se však žádný další projekt tohoto typu v rámci české rozvojové spolupráce v zemi nerealizoval.

Panama patří do kategorie zemí s vyšším středním příjmem a rok 2020 byl posledním rokem přechodného programovacího období (2014-2020) bilaterální rozvojové spolupráce. Aktuálně Panama čerpá podporu mj. z rozvojových programů EU Panama Coopera 2030, EURO Clima, EURO Social, Evropského fondu pro udržitelný rozvoj (EFSD) atd. V dalším období chce Delegace EU posílit spolupráci zejména prostřednictvím iniciativy Global Gateway se zaměřením na klimatické otázky, čistou energetiku (včetně zeleného vodíku) a digitální transformaci.

3.5 Perspektivní obory (MOP)

Díky svému specifickému postavení logistického „hubu“ Latinské Ameriky je Panama dlouhodobě atraktivní pro české firmy z řady sektorů. Aktivně zde působí zejména společnosti z recyklačního průmyslu, zdravotnictví, oblasti výrobních strojů, nemovitostí, stavebnictví i designu.

4 Kultura obchodního jednání

Podkapitoly:

[4.1 Úvod](#)

[4.2 Oslovení](#)

[4.3 Obchodní schůzka](#)

[4.4 Komunikace](#)

[4.5 Doporučení](#)

[4.6 Státní svátky](#)

4.1 Úvod

Otevřenost ekonomiky a silný vliv USA (až do konce minulého tisíciletí patřil Panamský průplav pod USA) se odráží i v obchodním světě: komunikace v anglickém jazyce není problém (řada obyvatel je bilingvní) a vzhledem k bezpečnostní situaci se k informacím o kontaktních osobách dostanete rychleji než v jiných zemích Latinské Ameriky.

4.2 Oslovení

S vlivem USA se setkáte i v případě panamských jmen - nepodivujte se tedy, když budete psát Kimberley, Jessice, Franklynovi, Jhonathanovi s příjmením Douglas nebo Waterson. Někdy se vám do telefonu představí Filippo Maestrini - osoby s evropskými předky jsou pro Panamu velmi typické. Nečekejte, že naleznete kontaktní osobu na webových stránkách panamské firmy, nebo v jiných veřejně přístupných databázích. Za předpokladu, že narazíte na danou společnost na sociální síti LinkedIn, je dost pravděpodobné, že bude na její profil navázána i řada tamějších zaměstnanců. První oslovení však doporučujeme udělat telefonicky; jen tímto způsobem si s jistotou ověříte správnou kontaktní osobu. Panamci jsou velmi uctivý národ, tudíž takové jednání očekávají i od vás. Slovy jako prosím či děkuji a užíváním podmiňovacího způsobu nešetřete. Během hovoru si ověřte kontaktní email a přímé telefonické spojení na danou osobu.

4.3 Obchodní schůzka

Osobní návštěvu Panamy můžete tamější firmě avizovat i měsíc dopředu (doporučujeme telefonicky). Na konkrétním datu se však domlouvejte alespoň s týdenním předstihem a den předem si schůzku ještě potvrďte. Meeting si snažte domluvit v prostorách firmy - jen tímto způsobem se můžete přesvědčit o relevantnosti firmy jako vašeho budoucího obchodního partnera.

V Panamě platí pořekadlo „Šaty dělají člověka“, takže podle toho byste se na jednání měli připravit. Formální oblečení budí důvěryhodnost a ukazuje vážnost, jakou osobnímu jednání přikládáte. Nebojte se detailů - malá pozornost reprezentující ČR vždy potěší. Rozvolněte si svůj pracovní program a nehoňte se z jedné schůzky na druhou. Pokud po obchodním jednání vyrazíte s e zástupci firmy i na oběd, váš pracovní vztah se tak více utuží.

4.4 Komunikace

Komunikaci zahajujte telefonickým rozhovorem, po kterém následuje zaslání emailu s prezentací vaší společnosti nebo produktu. Telefonickým kontaktem je možné dosáhnout větší pozornosti u panamské strany a zabránit tomu, že nabídka v emailu zůstane nepřečtená. Jedním hovorem a emailem není ale vyhráno. Je důležité se tamějším firmám pravidelně připomínat. Využívat k tomu můžete různé komunikační kanály - email, telefon, LinkedIn a WhatsApp. Tato aplikace není považována za neformální komunikační prostředek a ve světě businessu se bez ní neobejdete. V porovnání s velkými latinskoamerickými trhy je komunikace v Panamě o něco dynamičtější a zpětnou vazbu získáte rychleji. Kvůli vlivu jiných kultur nejsou až takoví „latinos“, nebojí se vám říci ne a nabídku na obchodní spolupráci odmítnout.

4.5 Doporučení

1. Objevte sílu sociálních sítí - budujte sítě kontaktů; LinkedIn, Facebook a Twitter jsou vaše hlavní karty v rukávu.
2. Využijte video-meetingů - během pandemie se tamější společnosti výrazně otevřely navazování spolupráce na dálku a před uzavřením obchodu netrvají na osobním setkání.
3. Oslovte koncového zákazníka - vzhledem k velikosti trhu zde nenajdeme hustou síť distributorů, na což jsme zvyklí z velkých latinskoamerických ekonomik. Řada výrobních firem si tedy zboží od svých dodavatelů importuje napřímo.
4. Instalujte si WhatsApp - je to důležitý businessový komunikační prostředek. Čekáte na emailovou odpověď věčnost? Napište na Whatsapp a problém bude hned vyřešen.
5. Španělština výhodou nikoliv nezbytností - Panamci se nebojí komunikovat v anglickém jazyce, což je dáno silným vlivem přicházejícím z USA.
6. Kritika stranou - partnera nekritizujte, i kdyby byla výtku opodstatněná. Nikdy jej nesmíte dostat do nepříjemné situace a stejně tak se k vám bude chovat i on sám. Úcta je stavebním kamenem úspěšné spolupráce.
7. Mlčení neznamená neaktivost - nereaguje vám? V takových případech pro vás zřejmě nemá odpověď, jakou byste očekávali. Buďte trpěliví a hlavně na partnera nevyvíjejte okatý nátlak.
8. Nedůvěru si nechte pro sebe - dejte svému partnerovi šanci, ať se ukáže a podporujte ho v rozletu. Pokud mu projevíte pochybnosti či ho budete podezírat, zřejmě se setkáte s nechápavými reakcemi - mezi přáteli (jak vás vnímá) nedůvěra přece neexistuje.

4.6 Státní svátky

Panamci mají celkem 13 státních svátků, a některé z nich se dokonce posouvají tak, aby se jim o den prodloužil víkend (vytváří se tzv. „puentes“). Vedle toho existuje i řada regionálních svátků a oslav. Doporučujeme si tedy tuto skutečnost před plánováním osobní návštěvy země ověřit. Období od půlky prosince (zejména pak od vánočních svátků) až do poloviny ledna je v Panamě obdobím dovolených, a tedy i snížené pracovní aktivity.

Pro rok 2024:

- 1. 1. Nový rok
- 9. 1. Den mučedníků
- 13. 2. Karneval
- 29. 3. Velký pátek (Velikonoce)
- 1. 5. Svátek práce
- 3. 11. Osamostatnění Panamy od Kolumbie
- 4. 11. Den státních symbolů
- 5. 11. Den města Colón
- 10. 11. První zvolání nezávislosti (11. 11. „puente“)
- 28. 11. Nezávislost Panamy na Španělsku
- 8. 12. Den matek (9. 12. „puente“)
- 20. 12. Den státního smutku
- 25. 12. Vánoce

5 Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu

Podkapitoly:

[5.1 Vstup na trh](#)

[5.2 Formy a podmínky působení na trhu](#)

[5.3 Marketing a komunikace](#)

[5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví](#)

[5.5 Trh veřejných zakázek](#)

[5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů](#)

[5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria](#)

[5.8 Zaměstnávání občanů z ČR](#)

[5.9 Veletrhy a akce](#)

5.1 Vstup na trh

Panamský trh je relativně otevřený a zároveň konkurenční. Efektivní formou distribuce může být prodej prostřednictvím místních obchodních zástupců. Obecně však distribuční síť není tak silná jako je tomu ve velkých zemích typu Mexika nebo Kolumbie. V mnoha případech lze tedy oslovovat koncové zákazníky napřímo, neboť místní distributoři v daném sektoru nemusí vůbec existovat. Zejména velké nadnárodní korporace tak realizují své prodeje v rámci země přímo.

Je vhodné, aby byl vstup na panamský trh podložen marketingovou studií, kterou může v závislosti na sektoru vypracovat obchodně-ekonomický úsek velvyslanectví v Bogotě, případně zahraniční kancelář CzechTrade. Při oslovení klientely s nabídkou je důležité projevit maximální flexibilitu požadavkům panamské strany. Někteří klienti upřednostňují ex-works, jiní zase celý balíček. Česká firma by v této fázi měla být maximálně otevřená, a pokud bude chtít panamský partner cenu včetně dopravy do přístavu, je dobré mu vyhovět. Je dobré udávat ex-works cenu + doprava a nezahrnovat to do konečné ceny. Často si zahraniční firma dopravu nacení sama a vidí tak přesně, jestli jí vyhovuje jejich nebo česká cesta. Nabídku lze formulovat ve španělštině, nicméně Panamci si poradí i s angličtinou. Měla by být doprovázena propagačními materiály, vzorky, referencemi (kam firma vyváží, s kým spolupracuje atd.). Vývozce vstupující na panamský trh by měl mít promyšleno zajištění servisu, resp. požadavky na servis. Měl by mít rovněž zkalkulováno, jaké prostředky je ochoten vložit do podpory prodeje, jakým způsobem bude obchodní transakce financovat a zda bude pojišťovat rizika insolvence odběratele.

Pro distribuci lze také využít sítě kapitálově silných obchodních domů, které mají své pobočky ve většině významných míst. Tyto prodejní domy však prodávají zásadně zboží vysoké kvality. Trh je ovládán americkými firmami, jimž v menší míře konkurují dodavatelé z EU a čím dál více i z Číny.

5.2 Formy a podmínky působení na trhu

Zřízení kanceláře, reprezentace či společného podniku je jednou z nejvhodnějších forem pro dosažení požadované efektivity realizace obchodních zájmů. V přípravné fázi je však nutno počítat s komplikovanou a zdlouhavou administrativní procedurou. Proto bývá i přes značnou finanční náročnost výhodné využít služeb specializovaných místních advokátních kanceláří. Vhodná je konzultace s obchodně-ekonomickým úsekem Velvyslanectví ČR v Bogotě, případně se zahraniční kanceláří CzechTrade pro Střední Ameriku.

5.3 Marketing a komunikace

Jak pro akvizici, tak i pro udržení trvalé přítomnosti již zavedených firem na panamském trhu je nutností intenzivní propagace. Je potřeba brát v potaz, že panamský trh je silně ovlivněn vyspělým propracovaným marketingem USA. Předpokladem efektivní reklamy by proto měla být její originalita a jasná identifikace přidané hodnoty vlastního produktu. Pro firmu, která chce působit na panamském trhu, je důležité jezdit do země osobně. Panamské veletrhy a účast na nich je s ohledem na malý počet těchto akcí spíše doplňkem. Panamské společnosti kvůli absenci veletrhů jezdí na veletrhy kolumbijské, mexické, americké, ale i evropské.

5.4 Problematika ochrany duševního vlastnictví

Podmínky ochrany duševního vlastnictví jsou uvedeny na webových stránkách Ministerstva hospodářství a financí a agentury ProPanama.

5.5 Trh veřejných zakázek

System podávání informací o státních výběrových řízeních je v Panamě poměrně nepružný. Vyhlášení tendrů je sdělováno se zpožděním, termíny uzávěrek bývají ve většině případů pouze několik dnů od data vyhlášení tendrů. Navíc sdělení o vyhlášení tendrů většinou neobsahují kompletní, komerčně jasnou informaci o veškerých podmínkách. Podmínky výběrových řízení se všeobecně vyznačují značnou komplikovaností při současném požadavku na předběžné skládání relativně vysokých účastnických a garančních poplatků. Nutností je znalost místní mentality a dokonalé splnění všech podmínek tendru. Z těchto důvodů je vhodné vyhledat spolehlivého zástupce, který s předstihem avizuje českému podnikatelskému subjektu záměr vlády vyhlásit veřejnou soutěž a předloží nabídku, která odpovídá vyhlášeným soutěžním podmínkám, vč. termínů a formy předání nabídky do tendru. Bez zástupce je úspěšná účast na těchto výběrových řízeních prakticky vyloučena.

5.6 Platební podmínky, platební morálka a řešení obchodních sporů

Případné řešení sporů spojených s obchodními operacemi před panamskými rozhodčími orgány nutno řešit pouze přes místního advokáta. Šance na úspěch je však minimální. Všeobecně se proto pro řešení eventuálních sporů vzniklých z daného obchodu doporučuje zakotvit v příslušném obchodním kontraktu doložku o příslušnosti arbitrážního soudu země vyvážejícího.

Nejčastěji je obchod domlouván na základě předplatby, standardně je hrazeno 30 - 50 % při objednávce a zbytek proti dokumentům po odeslání zboží. Pro větší zakázky lze využít i dokumentární akreditiv či dokumentární inkaso s odloženou platbou v různých formách. V některých případech, zejména při navazování nových obchodních kontaktů, je vhodné ze strany českých subjektů požadovat akontaci. V zemi vládne uspokojivá platební disciplína, obchodní dluhy bývají spíše výjimkou než pravidlem.

5.7 Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria

V platnosti je bilaterální dohoda o zrušení vízové povinnosti pro občany ČR i Panamy, přičemž celková délka pobytu nesmí přesáhnout 90 dní. Dohoda zakazuje občanům obou zemí vykonávat během pobytu jakoukoliv výdělečnou činnost. MZV ČR upozorňuje na důležitost vstupního razítka uděleného panamskými migračními úředníky do cestovního pasu při vstupu na území Panamy. Pokud při překročení panamských státních hranic k jeho udělení nedojde (zejména při překračování hranic přes pozemní přechody), je třeba si jej výslovně vyžádat. Při následném opouštění panamského území totiž při absenci razítka hrozí vysoká finanční pokuta (až 1000,- USD) či deportace. Bezvízoví turisté musí také prokázat svůj úmysl opustit zemi v zákonem stanovené lhůtě, tj. mít zakoupenou zpáteční letenku, případně letenku do jiné země. Turistovi s jednosměrnou letenkou hrozí, že jej bezprostředně po příletu zadrží na letišti imigrační úřad a přinutí ho opustit zemi nejbližším možným letem. Více informací o možnostech pobytových povolení v Panamě naleznete na webových stránkách [Migración](#).

V hlavním městě a ve významných turistických lokalitách je relativně bezpečno, avšak v řadě jiných míst jsou rizika přepadení vysoká. Nebezpečné jsou zejména některé čtvrti hlavního města ve večerních a nočních hodinách, např. Chorillo a Curundú, v městě Colón nábrežní oblasti. Složitější bezpečnostní situace je v hraniční provincii Darién, do jejíž východní části sousedící s Kolumbií se nedoporučuje cestovat. Ze zdravotních rizik jde především o nebezpečí malárie; z očkování lze doporučit hepatitidu A/B.

MZV ČR doporučuje všem cestovatelům informovat se o aktuálních bezpečnostních podmínkách na stránkách [MZV](#) a zaregistrovat se v databázi pro cestovatele [DROZD](#).

5.8 Zaměstnávání občanů z ČR

Zaměstnávání cizinců v zemi není problémem, avšak oproti zaměstnávání místních sil je tento mechanismus z důvodu ochrany národního trhu práce složitější. Obojí se řídí platnými pracovně právními a migračními předpisy, které jsou průběžně doplňovány. Z tohoto důvodu doporučujeme konzultovat případ od případu s právním poradcem v místě. Obecně platí, že je nutné nejprve vyřídit pracovní povolení (více podrobností naleznete na webové stránce panamského [Ministerstva práce](#)) a následně migrační povolení (webové stránky [Migración](#)).

5.9 Veletrhy a akce

Expocomer - jeden z největších potravinářských a zemědělských veletrhů mezinárodního významu

Expo Logística - veletrh zaměřený na oblast dopravy a logistiky

Množství pořádaných veletrhů a celkově i jejich kvalita jsou v Panamě nízké.

6 Kontakty

Podkapitoly:

[6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu](#)

[6.2 Praktická telefonní čísla \(záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.\)](#)

[6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty](#)

6.1 Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu

Diplomatickou a konzulární působnost pro Panamskou republiku má:

Velvyslanectví ČR v Bogotě

Calle 98 No. 9A – 41, oficina 602 (Edificio AB Proyectos), Bogotá

telefon: +57-601-742 9142

web: www.mzv.gov.cz/bogota

e-mail: bogota@mzv.gov.cz

Obchodně-ekonomický úsek velvyslanectví v Bogotě

Bohdan Malaniuk

Vedoucí obchodně-ekonomického úseku

telefon: +57-601-742 9142

e-mail: bogota.commerce@mzv.gov.cz

CzechTrade Střední Amerika a Karibik

Michaela Kláčková

Ředitelka zahraniční kanceláře

telefon: +525 571 002 345; mobil: +525 582 183 517

e-mail: michaela.klackova@czechtrade.cz

Honorární konzulát ČR v Panamě

Abraham Sofer Balid

Honorární konzul

Calle 44 Har Sinai, Casa 2-213, Bella Vista, Panama City

telefon: +507 390 5454, +507 392 2666; mobil: +507 6612 0999

e-mail: consulchecoptv@gmail.com

6.2 Praktická telefonní čísla (záchranka, policie, požárníci, infolinky, apod.)

Policie: 104

Hasiči: 103

Civilní ochrana: 335

*Ve všech uvedených případech je možné volat také na jednotnou linku 911.

6.3 Důležité internetové odkazy a kontakty

Presidencia de la República

www.presidencia.gob.pa

Ministerio de Relaciones Exteriores

mire.gob.pa

Ministerio Asuntos del Canal

pancanal.com

Ministerio de Economía y Finanzas

www.mef.gob.pa

Ministerio de Vivienda y Ordenamiento Territorial

www.miviot.gob.pa

Ministerio de Ambiente

www.miambiente.gob.pa

Contraloría General de la República

www.contraloria.gob.pa

Asamblea Nacional

www.asamblea.gob.pa

Ciudad del Saber

ciudadelsaber.org

ProPanama

www.propanama.gob.pa

Autoridad Marítima de Panama

amp.gob.pa

Obchodní komory a ekonomické instituce:

Cámara de Comercio, Industrias y Agricultura de Panamá

www.panacamara.com

Cámara Panameña de la Construcción

www.capac.org

Veletrh EXPOCOMER

www.expocomer.com

Panama Compra (veřejné zakázky)

www.panamacompra.gob.pa

Tisk a televize:

La Prensa

www.prensa.com

El Siglo

elsiglo.com.pa

La Estrella de Panamá

www.laestrella.com.pa